

Ірина Баранцова

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СВІТОГЛЯД МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ І ПЕДАГОГІЧНА ДІЙСНІСТЬ

У статті розглядаються основні підходи щодо розкриття ролі майбутнього вчителя у формуванні своєї професійної компетентності, яка є необхідною умовою удосконалення його педагогічної діяльності. Розкривається значення світогляду, як одного із вирішальних чинників налагодження відносин між вчителем і учнем. Окреслюються основні риси педагогічної діяльності сучасного вчителя. Визначається і обґрунтовується роль самоосвіти у професійній діяльності вчителя, а також ряд труднощів, пов'язаних з нею. Пояснюється прагнення вчителя до самовдосконалення та самоосвіти, а також до вершин своєї педагогічної майстерності.

Ключові слова: професійна компетентність, педагогічна діяльність, самоосвіта, світогляд

Проблеми пошуку ефективних шляхів для формування професійної компетентності майбутнього вчителя є особливо важливою для вищих навчальних закладів. Адже так важко знайти вчителя, який би був дійсно майстром своєї справи. У процесі розвитку, навчання і виховання учня в умовах сучасності головну роль відіграє вчитель.

У наш складний час нам стає все важче і важче жити, а нашим дітям – все важче і важче вчитись. Це пов'язано з тим, що по-перше – в навчальних закладах не завжди достатні умови для навчання дітей (наприклад нестача підручників), по-друге – не вистачає висококваліфікованих вчителів, які б могли займатися вихованням і навчанням дітей.

В зв'язку з постійними змінами в нашому суспільстві постало нагальне питання про якісну підготовку майбутніх вчителів, про розвиток в них різних умінь та навичок, про розуміння їхньої ролі у навчанні, вихованні та розвитку учнів. Тому набувають значної ваги дослідження з проблем професійної компетентності майбутнього вчителя, основною складовою якої являється педагогічна діяльність. Потрібно сформувати особистість вчителя, який би міг вирішувати всі завдання навчання та виховання без будь-яких труднощів, а якщо б якісь труднощі з'являлися, міг їх подолати, і загалом бути професіоналом своєї нелегкої справи.

Актуальність проблеми обумовлена тим, що нова якість освіти неможлива без творчого самовизначення, самовдосконалення, саморо-

звитку педагогів, їх професійної майстерності.

Питання формування професійної компетентності вчителя та розвиток його педагогічної майстерності у педагогічній літературі досліджуються багатьма психологами та педагогами, зокрема А. Марковою, С. Макаровим, О. Гнатищиною, К. Репніною. Аналіз праць цих видатних психологів та педагогів свідчить, що важливе місце у педагогічній діяльності вчителя займає формування його професійної компетентності, яка передбачає вільне володіння своїм предметом, усвідомлення своєї ролі у навчанні та вихованні учнів, володіння професійно-педагогічними якостями. Проте проблема формування професійної компетентності вчителя потребує подальшого дослідження та узагальнення.

Метою статті є розкриття ролі вчителя у формуванні своєї професійної компетентності, акцентування уваги на самовдосконаленні та самореалізації педагога.

Формування професійної компетентності – одна з найважливіших проблем сьогодення. Адже це необхідна умова удосконалення педагогічної діяльності вчителя.

Сучасна школа потребує вчителя нового типу, який володіє високою фаховою кваліфікацією та професійною культурою, здатний об'єктивно осмислювати педагогічні явища і факти, критично оцінювати й творчо перетворювати педагогічну дійсність. Це пов'язано, насамперед, із проблемами саморозвитку особистості та творчою самореалізацією педагога, новими концептуальними підходами до реформування загальної середньої освіти.

Важливе місце у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя займає професійно-педагогічна комунікація, яка є основною формою педагогічного процесу. Професійно-педагогічна комунікація – це система безпосередніх чи опосередкованих взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою взаємообміну інформацією, регулювання педагогічних відносин. Він забезпечує передачу через учителя учням людської культури, засвоєння знань, сприяє формуванню в них ціннісних орієнтацій. Педагогічне спілкування забезпечує обмін інформацією, співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження.

Культура мовлення є одним із вирішальних чинників у налагодженні вчителем соціальних, професійних контактів засобом його самовираження за допомогою мови і мовлення. Вона віддзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних і морально-психологічних можливостей, характеризує його вихованість, уміння висловлювати думки, дотримуватись етичних норм спілкування та ін. Опанування вчителем культури мови, мовлення і мовленнєвого етикету є передумовою ефективності професійної і особистісної комунікації.

Немає ні одного вчителя, який не прагнув би до вершини

педагогічної майстерності у своїй професії. Адже майстерність – зняряддя, без якого не можливі високі результати діяльності вчителя, її ефективності і якості. Педагогічну майстерність набувають в досвіді, у повсякденній праці. В сукупності з цією ідеєю діяльність припускає ціленаправлену зміну навколишнього світу, являється основним фактором формування і розвитку особистих і професійних якостей людини. Але це не означає, що будь-який досвід стає джерелом професійної, а також педагогічної майстерності. Таким джерелом виявляється тільки праця. Причиною постійних невдач, помилок і низьких результатів праці вчителів часто виявляється нерозуміння ними змісту своєї професійної діяльності. Головним об'єктом професійно-педагогічної діяльності вчителя є учень, а її предметом є формування духовного світу школяра. Навчальний процес займає провідне місце в системі навчально-виховної роботи.

Діяльність вчителя називають викладанням. Вона не обмежується лише виконавчою частиною навчального процесу, але і охоплює всі його етапи, а саме: підготовчий, організації і здійснення навчання, аналізу результатів. Важливою частиною педагогічної діяльності являється також велика самостійна робота, яка включає в себе професійно-педагогічне самовдосконалення, оволодіння новими досягненнями науки і передовим педагогічним досвідом, особисті методичні пошуки, аналіз результатів навчального процесу в цілому, щоденну підготовку до уроків.

Суспільство завжди пред'являло і буде пред'являти до вчителя найвищі вимоги. Для того, щоб вчити інших, потрібно знати більше, ніж всі інші. І ці знання не повинні обмежуватися лише предметом і методикою його викладання. Учитель повинен бути в курсі передових технологій, мати знання в різних сферах суспільного життя.

Самоосвіта вчителя є необхідною умовою професійної діяльності педагога.

Проблема самоосвіти вчителя є багатогранною. Її значущість знайшла своє відображення як у класичній педагогічній спадщині (Ф.-А. Дістервег, Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський), зарубіжній педагогічній науці (І. Г. Герде, В. Оконь та ін.), так і у вітчизняній науковій думці (В. К. Буряк, В. А. Козаков та ін.).

Саме тому основною метою самоосвіти є досягнення бажаного рівня професійної компетентності шляхом оновлення та удосконалення наявних у фахівця знань, умінь і навичок.

Основним змістом самоосвіти є оновлення і вдосконалення знань, що є у спеціаліста, його умінь і навиків з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності. У сучасному суспільстві постійна самоосвіта все більше стає умовою успіху в професійній діяльності особистості.

Самоосвіта включає вдосконалення суспільно-політичних знань, ознайомлення з найбільш визначними досягненнями різних наук, збага-

чення літературних і естетичних уявлень, знайомство з новими тенденціями і явищами культурного життя. Особливо важливе місце займає поповнення знань по предмету, що викладається, і знайомство з новітніми даними відповідної науки, розвиток педагогічних, психологічних і методичних знань і умінь, що можливо лише при ознайомленні з відповідною новою літературою і регулярному читанні періодичних видань.

Разом з тим самоосвіта пов'язана з цілим рядом труднощів. На відміну від організованих форм підвищення кваліфікації, де зміст знань визначається навчально-тематичними планами, програмами, самоосвіта вчителя базується на принципі самоорганізації роботи. Він сам вирішує, в якій науці потрібно вдосконалюватись, якими конкретними знаннями потрібно оволодіти, здійснює самостійний пошук джерел інформації, осмислює спосіб роботи над ними.

Щоб надати майбутньому вчителю методичну допомогу професійно-педагогічній освіті, розглянемо деякі аспекти її організації.

Перш за все вчитель повинен визначити, в яких галузях наукових знань потрібно підвищити свою кваліфікацію; далі осмислює цілі і конкретні завдання своєї педагогічної діяльності. Свою освіту вчитель підвищує на методологічних семінарах, в університетах, поєднуючи колективні форми роботи з індивідуальними. Досвід показує, що вузьким місцем в професійній підготовці молодих вчителів являються їх знання про учнів. Як правило, особистість учня характеризується абстрактно («хороший учень», «поганий учень», «не хоче вчитись»). Вчитель здатний здійснити тонку педагогічну діагностику особистості учня і дати його «психологічний портрет», на жаль, це рідкісне явище. Навіть в тих випадках, коли вчитель володіє достатньо вичерпною інформацією про учня, він не завжди може розповісти правду, щоб інший вчитель міг використати її, і врахувати при організації навчально-виховного процесу.

Для того, щоб підвищити педагогічну ефективність своєї діяльності, вчитель повинен перш за все з'ясувати, які сторони навчального процесу потребують вдосконалення. Діяльність вчителя і її результати являються предметом вивчення, аналізу і оцінки зі сторони школи, методистів, допомагають вчителю покращити свою роботу. Вчитель, будучи організатором навчального процесу, повинен забезпечувати управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів не тільки на уроці чи на іншому занятті в школі, але і в умовах домашньої роботи. Для цього він повинен добре знати можливості кожного учня, його відношення до навчальної дисципліни, труднощів у засвоєнні матеріалу. Досвідчений вчитель, який досягнув високого рівня педагогічної майстерності, до такої міри знає своїх вихованців, що може без помилок визначити, з яким завданням упорається, з якими труднощами стикнеться, скільки часу потрібно учневі, щоб виконати домашнє завдання.

Вчитися бути вчителем і прагнути до вершин професійно-

педагогічної майстерності – це означає вчитися працювати колективно, на основі загальної педагогічної позиції і єдність дій своїх вчителів, класних керівників і батьків учнів.

Вчитися бути вчителем – це значить намагатися до того, щоб дотримуватись норм часу на всі види навчальної діяльності з урахуванням вікових та індивідуальних особистостей учнів, їх праці, стану здоров'я та інших якостей.

Отже, вчитися бути вчителем – значить постійно думати про те, як на науковій основі раціоналізувати нелегку працю навчання, як використовувати всі можливості свого предмету, створювати методику навчання, яка дозволить все краще навчати і виховувати кожного учня, одночасно створюючи умови для максимального розвитку його здібностей і внутрішніх сил.

Тому, подальше дослідження слід провести у напрямі активної праці вчителя над собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скульський Р. П. Вчитися бути вчителем / Р. П. Скульський. – К. : Педагогіка, 2008. – 155 с.
2. Карпович В. А. Діяльність сучасного вчителя / В. А. Карпович. – К., 2004. – 121 с.
3. Добродін В. Г. Педагогічна майстерність вчителя / В. Г. Добродін. – К., 2006. – 520 с.
4. Малихін О. В. Методичні рекомендації для формування у майбутніх учителів потреби в професійній самоосвіті / О. В. Малихін. – Кривий Ріг : КДПУ, 2000. – 24 с.
5. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя / А. Є. Радченко Х. : Основа, 2006. – 126 с.